

Kapitola 2

Významná města

Od roku 1641 bylo správním střediskem Moravy Brno, jež se v 18. století stalo hlavním městem. Předtím se o řízení země dělilo s Olomoucí, která je do současnosti centrem římskokatolické duchovní správy Moravy.

Deseti největšími městy podle počtu obyvatel jsou (podle stavu k 1. 1. 2012[12]):

1. Brno – 378 965
2. Ostrava – 299 622 (leží po obou stranách historické moravsko-slezské zemské hranice, na Moravě se nacházejí části Moravská Ostrava a jiné)
3. Olomouc – 99 529
4. Zlín – 75 660
5. Frýdek-Místek – 57 747 (nachází se po obou stranách historické moravsko-slezské zemské hranice, na Moravě se nachází Místek)
6. Jihlava – 50 669 (původně ležící jen na Moravě, v dnešní době se rozkládající po obou stranách historické moravsko-české zemské hranice)
7. Přerov – 45 082
8. Prostějov – 44 387
9. Třebíč – 37 575
10. Znojmo – 34 073

Významná města z historického hlediska

Mezi významná města z pohledu evropských dějin náleží především Slavkov, kupř. v Paříži nalezneme náměstí i zastávku metra „Slavkovské nádraží“ (v orig. Gare d'Austerlitz), dále z politické historie je to Kroměříž, básnickým jazykem pojmenovaná též „hanácké Atény“. Bývalé letní rezidence olomouckých arcibiskupů (zámek se zahradami jsou zapsány na seznam kulturního dědictví UNESCO), v roce 1848 na zdejším zámku rokoval ústavodárný říšský sněm a město se stalo na několik měsíců nejvýznamnějším místem rakouské monarchie. Uherské Hradiště je pak střediskem Moravského Slovácka s významnou velkomoravskou archeologickou lokalitou. V Novém Jičíně umírá v roce 1790 Ernst Gideon von Laudon, historicky třetí generalissimus v rakouské armádě a jeden z nejvýznamnějších vojevůdců 18. století.

Důležitá města z administrativního pohledu

Kromě shora zmíněné Ostravy, Frýdku-Místku a Jihlavy jsou zvláštními i města Svitavy a Moravská Třebová, jež se nachází na severozápadní Moravě, ale administrativně jsou přidělena k Pardubickému kraji, a města Dačice a Slavonice, která jsou na jihozápadní Moravě, ovšem administrativně jsou částí Jihočeského kraje. V moravských městech stále nalezneme poměrně velké množství významných pamětihodností, včetně mnoha památek světového dědictví UNESCO.

Hlavní město

Nejvýznamnějšími městy Moravy po zániku Velkomoravské říše byla současná města Olomouc, Brno a Znojmo, a to jako sídelní města tzv. moravských údělů. Krátce po zrodu Moravského markrabství ve 12. století až do poloviny 17. století byla nejvýznamnějšími městy už pouze Olomouc a Brno, obě města se po většinu tohoto času musela dělit o moc rovným dílem, neboť zemský sněm a zemský soud střídavě jednal v obou městech a kvůli tomu byly i pravidelně přemísťovány zemské desky.

Ale tím významnějším městem byla do poloviny 14. století stále Olomouc, a to především proto, že zde už od roku 1063 sídlil biskup.[13] Olomouc té doby bývá právem považována za kulturní a duchovní centrum Moravy. Za panování Jana Jindřicha ve 14. století se Brno stalo trvalým sídlem tehdejších panovníků Moravy, moravských markrabat, jejich sídelním hradem byl hrad Špilberk[14] a v této době, a to především za panování krále Jošta Moravského, bylo předním moravským městem Brno.

Pak od 15. století lze hovořit spíše o vyrovnaném významu obou měst, a to až do půlky 17. století. V roce 1573 byla v Olomouci zřízena první a na několik dalších století i jediná univerzita na teritoriu Moravy (na krátký čas přesunuta do Brna). V roce 1639 došlo k ustanovení královského tribunálu v Brně, významného zeměpanského úřadu s rozsáhlými správními a soudními pravomocemi, jenž poté na krátkou dobu sídlil i v Olomouci. Do Brna se definitivně vrátily celé zemské desky (předtím přibližně polovina vedena v Olomouci a druhá polovina v Brně) i s královským tribunálem a bylo skončeno střídavé jednání zemského sněmu a soudu až na příkaz markraběte a císaře Ferdinanda III. za třicetileté války, konkrétně v letech 1641 až 1642.[15] Ke všemu roku 1642 se Olomouc po 40 dnech dobývání vzdala Švédům, Brno se tak fakticky stalo jediným hlavním městem Moravy.[16][17][18][19]

K tomu přispěla i zvláště rozsáhlá devastace Olomouce osmiletým pobytem nepřátelských vojsk.[20] Roku 1749 byl v Brně založen moravský soudní a politický senát. Spor obou měst ovšem stále přetrvával a Olomouc několikrát žádala obnovení svého původního postavení, včetně navrácení královského tribunálu, přestože byl původně zřízen v Brně a v Olomouci sídlil pouze krátkou dobu. Např. královna Marie Terezie po zdárném odražení pruské armády přidělila Olomouci formální titul "Královské hlavní město".[21] Tento táhlý spor byl ale ukončen až moravským markrabětem a císařem Josefem II. roku 1782,[22] který přiřknul Brnu nárok být definitivně jediným ohniskem politické moci na Moravě, což bylo později v roce 1849 stvrzeno Moravskou zemskou ústavou.[23] Brno setrvalo hlavní městem autonomní země do roku 1949, kdy byla komunistickou vládou zemská samospráva zrušena a nahrazena kraji, jež nerespektují zemské hranice, krajské zřízení bylo předtím zavedeno již v 16. století, avšak respektující zemskou hranici a tím i autonomii země. Doplňme, že dvakrát vznikla země Moravskoslezská (1782–1849 a 1928–1948) v čele s gubernií přebývajícím v Brně.

Otázka hlavního města středověké Moravy je komplexně složitější a někdy bývá nesprávně uváděna jen Olomouc nebo jen Brno, ačkoli mocenská centra se přelévávala mezi několika místy, předpokládanou historicky první přední moravskou metropolí byl Veligrad, sídlo velkomoravského vládce a arcibiskupa diecéze moravské.[24][25][26][27]